

Rusko v první polovině 20. století

Mikuláš II. (1894 – 1917)

- Oženil se s princeznou Alix Hessenskou, jež přijala jméno [Alexandra Fjodorovna](#).
- Měli 4 dcery ([Olga](#), [Taťána](#), [Marie](#), [Anastázie](#)), roku [1904](#) se narodil se carevič [Alexej](#). U Alexeje se v dětství projevila závažná choroba, porucha krvetvorby – [hemofílie](#)

Rusko – japonská válka

Předválečné období

- V 19. století bylo Rusko velmocí, mělo velký vliv na Dálném východě
- Počátek 20. století – do popředí se dostává Japonsko – díky jeho rychlé modernizaci
- Začíná vznikat napětí mezi Japonskem a Ruskem kvůli mocenské pozici na Dálném východě
- Ruské přístavy zamrzají a tak si Rusové vybírají přístav Port Arthur v Mandžusku jako opěrný bod pro své válečné loďstvo
- Japonsko se začíná obávat ruské expanze
- Roku 1891 začalo budování Transsibiřské magistrály, která spojila Moskvu a Petrohrad s Vladivostokem (7000 km) – 1. krok k válce s Japonskem

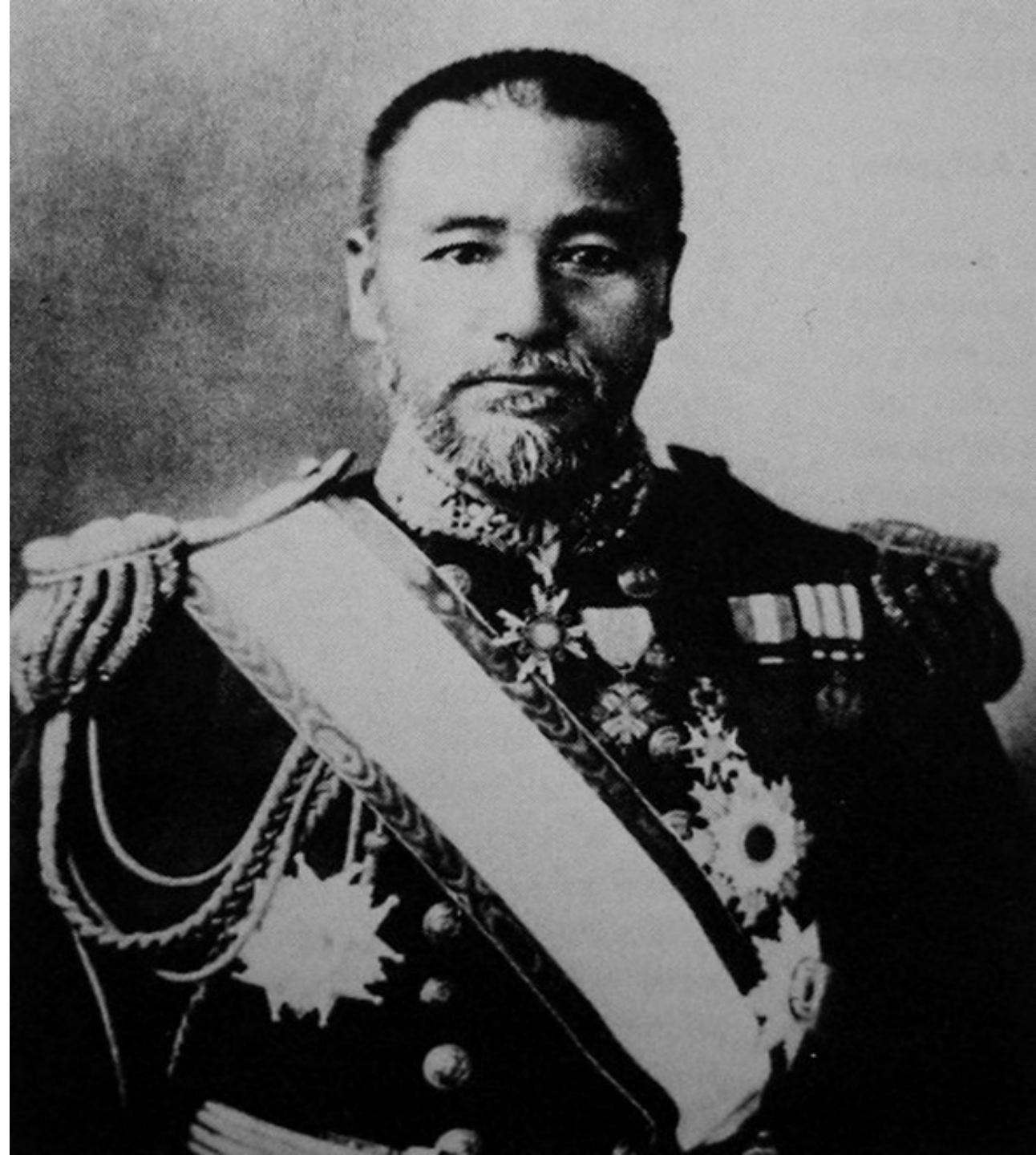
- Důvod války: Spor o korejský poloostrov a Mandžusko
- Výsledek: Japonské vítězství
- carské Rusko – 500 000 vojáků
  - Ztráty- 25 330 mrtvých a 146 000 zraněných
- Japonsko – 400 000 vojáků
  - Ztráty- 47 380 mrtvých a 173 400 zraněných

Počátek války

- 8. 2. 1904 – překvapivým útokem japonského loďstva pod vedením admirála Tóga na ruskou základnu Port Arthur a Cemulpcho (bez vyhlášení války)
- Poškozeny ruské bitevní lodě – Carevič, Revitzan a křižníky Palada a Varjag a dělový člun Korejec – 9. 2. 1904 – uvolnění cesty pro vylodění Japonské armády
- 17.2. 1904 – vylodění a japonské tažení na sever Koreou
- Na přelomu března/dubna – vstup na území Mandžuska

Admirál Tóga

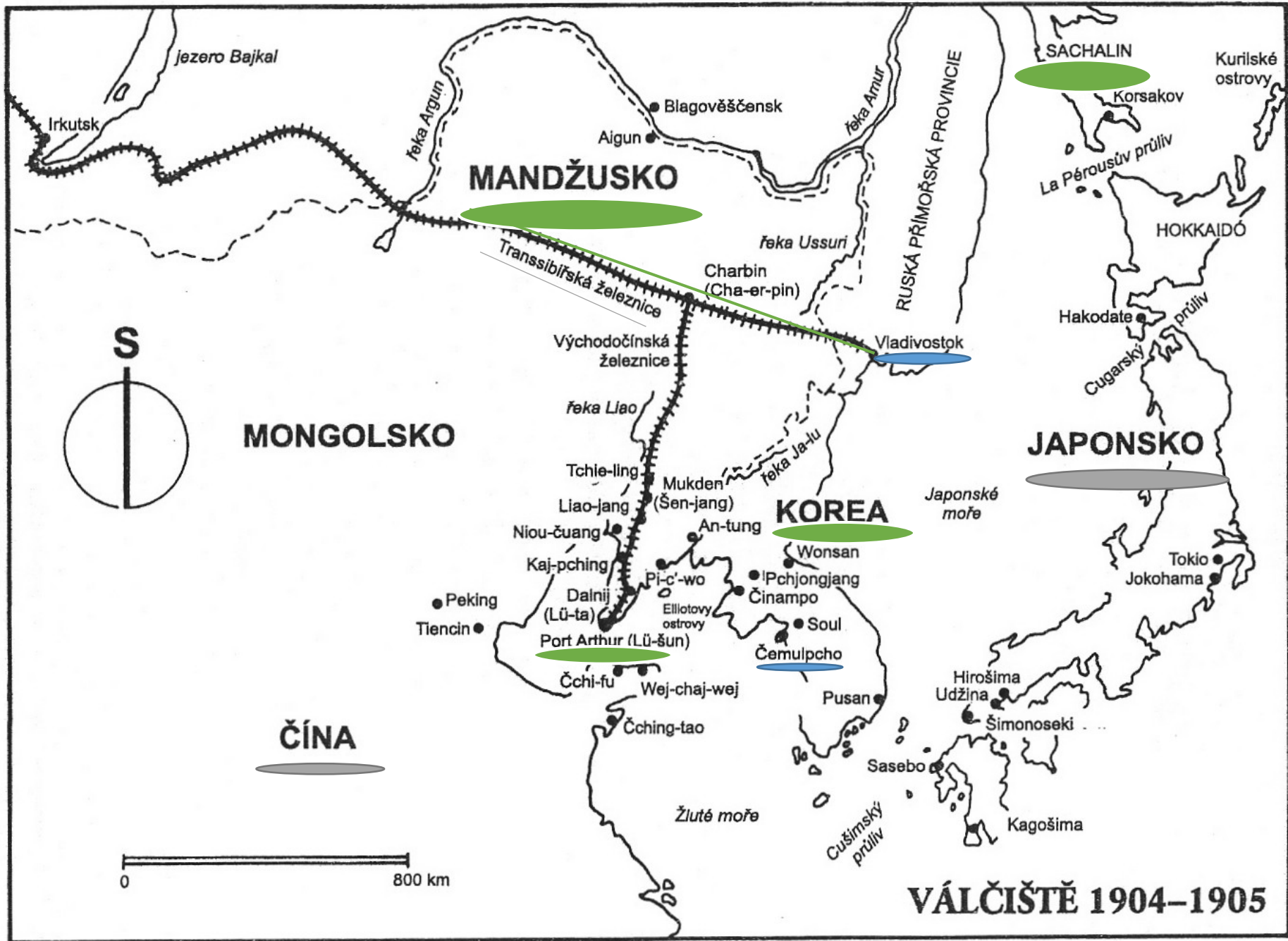
- Stěpan Osipovič Makarov – velitel ruské flotily – výcvik, morálka
- 13.4. 1904 zahynul na palubě bitevní lodi Petropavlovsk
- 27.4.-1.5. 1904 první velké střetnutí Rusů a Japonců na pevnině u řeky Yal.
- Náročný přesun ruských vojsk přes transsibiřskou magistrálu
- Ruský pokus o vyproštění Port Arthuru z blokády v červenci skončil neúspěchem
- kapitulace Port Arthuru 2.1. 1905

Stěpan Osipovič Makar

Výsledky války

- Rusko se zřeklo území Port Arthuru a jižní části ostrova Sachalin a uznalo vrchní panství Japonska nad Koreou.
- Vítězné Japonsko získalo rozhodující vliv v jižním Mandžusku a hlavní vliv v Koreji.
- Korea byla v roce 1910 Japonskem anektována (připojena)
- Dalším důsledkem prohrané války bylo odhalení hospodářské a vojenské slabosti samoděržaví

Ruská revoluce 1905

Příčina revoluce

- První velké buržoazně demokratické revoluční hnutí v Rusku ve 20. století
- Reakce na prohru v rusko-japonské válce a následné nepokoje způsobené Krvavou nedělí v roce 1905

Krvavá neděle

- Je masakr poklidné demonstrace dělníků v Petrohradě 22.1. 1905
- Demonstraci vede kněz Georgij Gapon
- Demonstranti chtějí carovi předat petici o zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a toleranci v náboženských otázkách
- Car není v Petrohradu
- Dělníci nemilosrdně postříleni (až 1000 mrtvých)

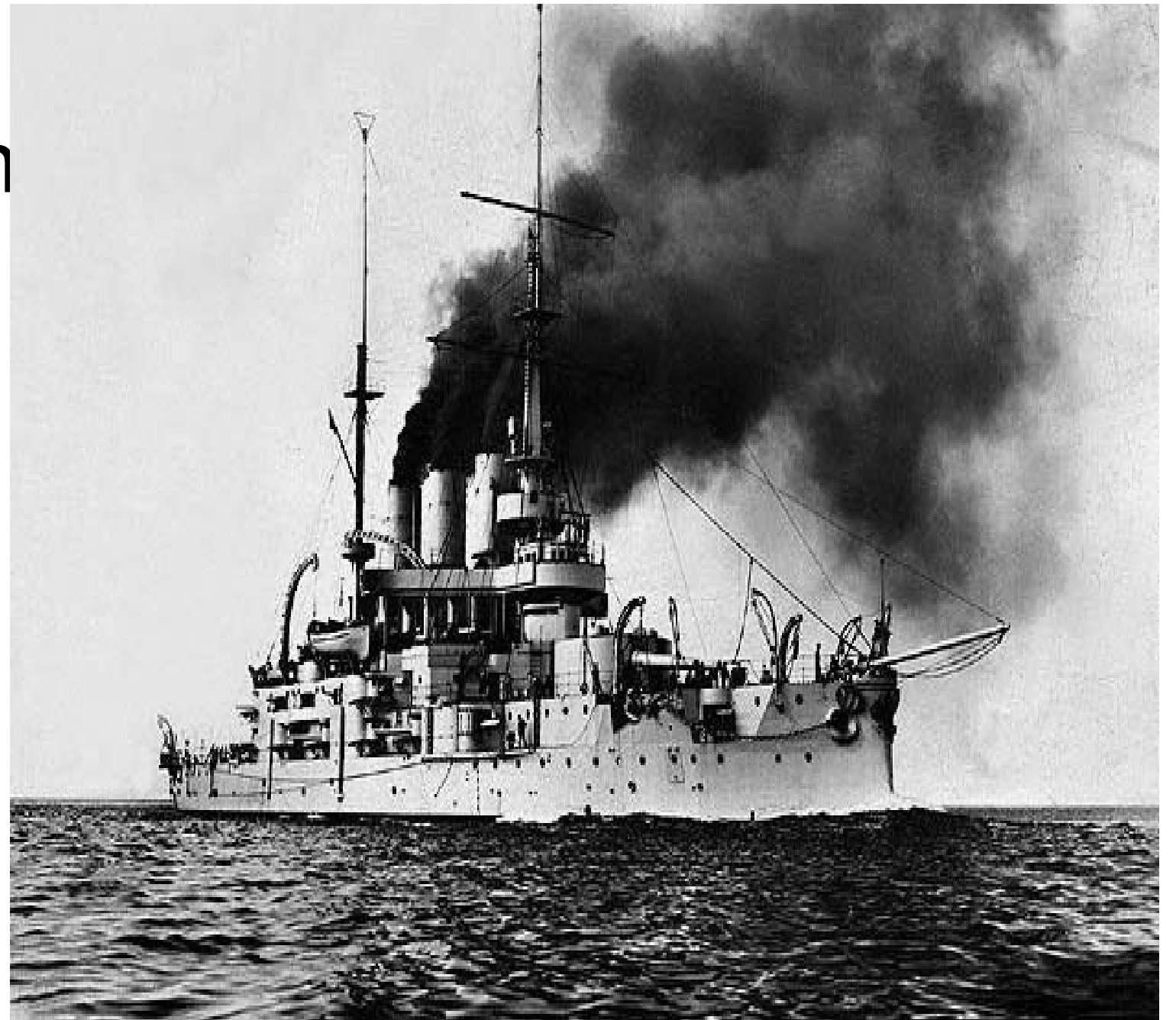
Gapon

Počátek revoluce

- Po Krvavé neděli vypukla v Rusku revoluce
- Celé Rusko zachvátila vlna vzpour, stávek a demonstrací
- Nejvýznamnější akcí byla vzpoura na křižníku Potěmkin a generální stávka v Ivanovo-Vozněsensku, kde začali vznikat první sověty (dělnické rady)

Křižník Potěmkin

- Koncem října 1905 – předložil car návrh manifestu ke schválení společnosti
- Car musel podepsat manifest, ve kterém obyvatelstvu zaručoval občanská práva, sliboval všeobecné volební právo a Dumu (parlament) - ta měla mít právo schvalovat všechny zákony, jen kontrola rozpočtu Dumou byla po dohodě z textu vypuštěna
- pozdější Duma už neplnila funkci parlamentu, nýbrž to byl jen poradní orgán cara → revoluce byla nakonec poražena
- Nezměnilo se prakticky nic a car nadále vládne absolutisticky

Výsledky revoluce

- Nové státní orgány – počátek parlamentarizmu, omezení samoděržaví - více pravomocí Státní Dumě
- Demokratické svobody, zrušení cenzury, povoleny odbory, vznik legálních politických stran
- Buržoazie má možnost účastnit se politického života
- Zlepšení postavení dělníků, zvýšení platů, pracovní doba 9 – 10 hodin
- Větší svoboda rolníkům (například se mohli volně stěhovat)
- Omezena moc zemských velitelů

Stolypinovy reformy

Stolypin Pjotr Arkadjevič

- Významná osobnost ruských dějin, politik z šlechtické rodiny
- V roce 1902 se stal gubernátorem grodnenským a o rok později roku 1903 gubernátorem saratovským
- V květnu 1906 se stal ministrem vnitra a v červenci 1906 byl jmenován premiérem
- Neustálé vraždy, atentáty, pogromy → chaos a hospodářská krize, politická nestabilita
- Úkol Stolypina: obnovit pořádek a klid v zemi
- V srpnu 1906 vyhlášen výjimečný stav

1) Vláda tvrdé ruky:

- Diktátor- zákony – tvrdé tresty
- V letech 1908-1909 bylo postaveno před soud 16 440 osob
- „Stolypinova kravata“ (= šibenice, kvůli velkému množství poprav)
- „stolypin“ (vězeňský vagón, v němž byli odsouzenci transportováni do táborů na Sibiři)

2) Ekonomické a sociální reformy

Agrární reforma:

- Rolníci získali půdu do osobního vlastnictví
- Probíhá hodně migrací dělníků a zemědělců např. na Sibiř
- Produkce obilí rychle vzrůstala. Rusko bylo tehdy obilnicí Evropy.

Reforma ve školství:

- povinná čtyřletá školní docházka pro děti rolníků
- otevřeno asi 50 000 nových škol a 5000 pravoslavných kostelů

Smrt Stolypina

- 14. září 1911 byl během představení v Kyjevském divadle Petr Stolypin smrtelně zraněn atentátníkem Dmitrijem Bogrovem
- Za čtyři dny dne 18. září 1911 svému zranění podlehl
- Pro agrární elitu současného Ruska je od roku 2001 udělována Cena Petra Stolypina

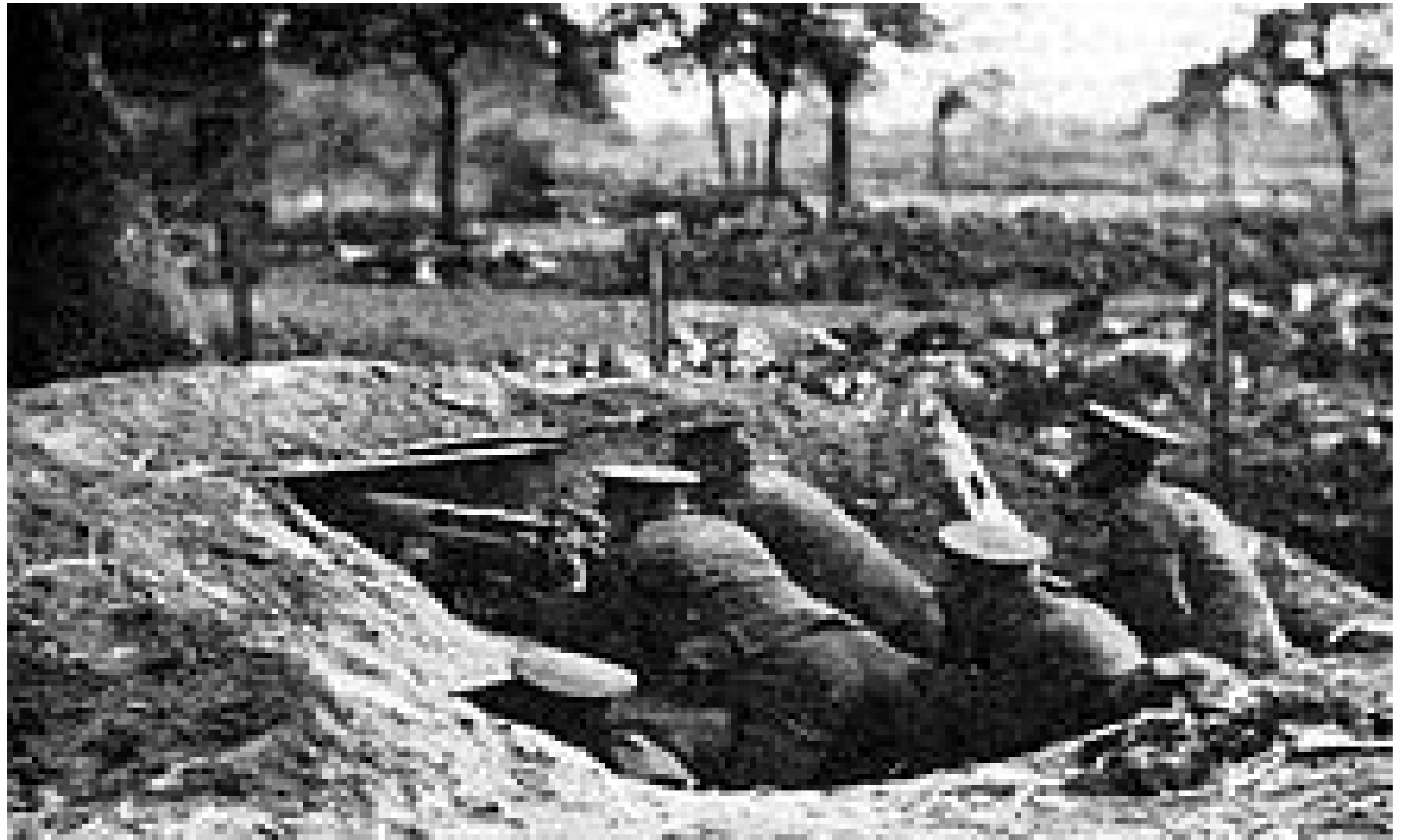

První světová válka

- Válečný konflikt 1914 – 1918, předcházely mu balkánské války
  - Spory mezi státy – snaha o nové přerozdělení světa, nejslabší místo Evropy – Balkán = „sud střelného prachu“
  - Francie x Německo
  - Rusko x Rakousko-Uhersko
  - Německo x VB
- vznikly dva vojensko-politické bloky Trojdohoda (VB, R, F) x Trojspolek (N, R-U, I)

Záminka pro válku

- Atentát na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d' Este v Sarajevu 28.června 1914 – Srb Gavrillo Princip, tajná srbská organizace „Černá ruka“
- 28. července 1914 vyhlášení války – 34 zemí = „světový konflikt“
- Očekávání bleskové války (do podzimu bude rozhodnuto), ovšem situace na frontách se vyvinula v „zákopovou válku“ = síly protivníků jsou vyrovnané a fronty nepostupují, bojuje se stále na stejném místě (E.M. Remarque, Na západní frontě je klid)

Válčící strany

- Dohoda proti Ústředním mocnostem (Německo, Rakousko –Uhersko, Turecko, Bulharsko)
- Válčilo se na:
- Jižní fronta – RU x Srbsko, od roku 1915 i Itálie – italská fronta
- Západní fronta – Německo x Francie, VB
- Východní fronta – Německo x Rusko
- Bojuje se i na Blízkém východě, v Africe i Tichomoří

- 1 The Western Front
- 2 The Italian Front
- 3 The Eastern Front

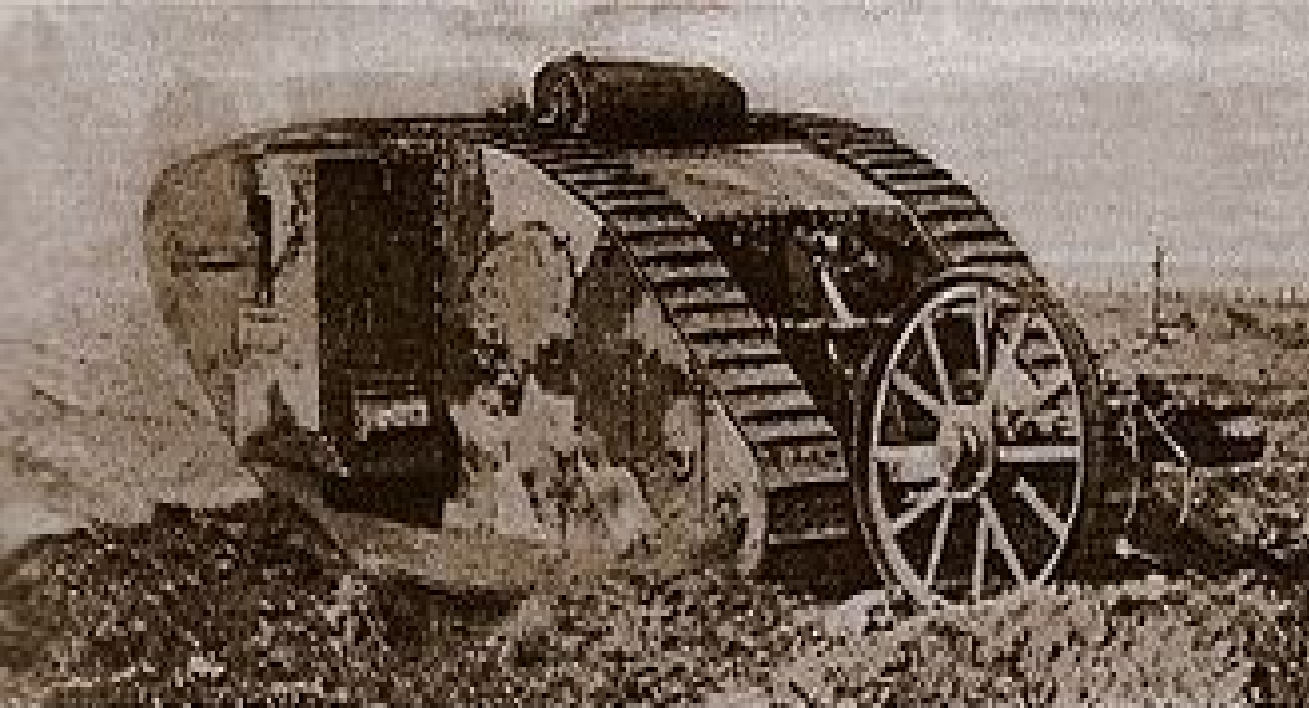
Rusko a válka

- Rusko má velké politické ambice – 13 válečných cílů + tajné dohody s VB a Francií
- První úspěchy střídají porážky
  - Bitva o Mazurská jezera, kde bylo zajato 150 000 ruských vojáků
- Brusilovova ofenzíva – léto roku 1916 - snaha o převrat v dění na ruské jihozápadní frontě - proti Rakousku Uhersku: plán - zaútočit na Rakousko - Uhersko, dostat se až do českých zemí, využít českého rusofilství - ozbrojit Čechy, oddělit Rakousko od Německa a rozbít jejich koalici zevnitř
- útočné boje dostal na starost Alexej Brusilov - bitva je zahájena ofenzívou 4 ruských armád v Haliči a Bukovině. Německo ze strachu z kolapsu rakouského vojska sem převelelo kvapně 18 divizí.
- Ale pro zásobovací problémy, špatnou výzbroj (3 ozbrojení : 1 neozbrojenému) se ruská ofenzíva rozpadá -> Brusilov nařídil všeobecný ústup.

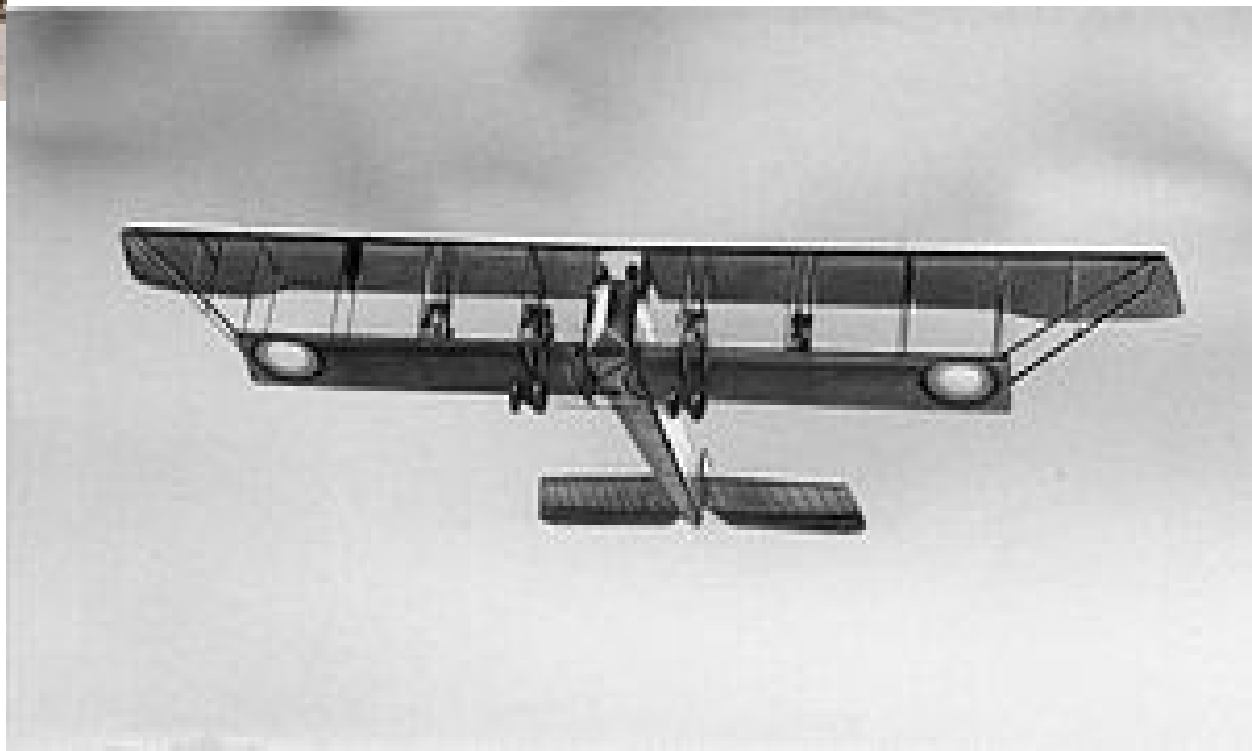

Nové zbraně – byly použity kulomety, letadla, ponorky, tanky i jedovaté plyny.

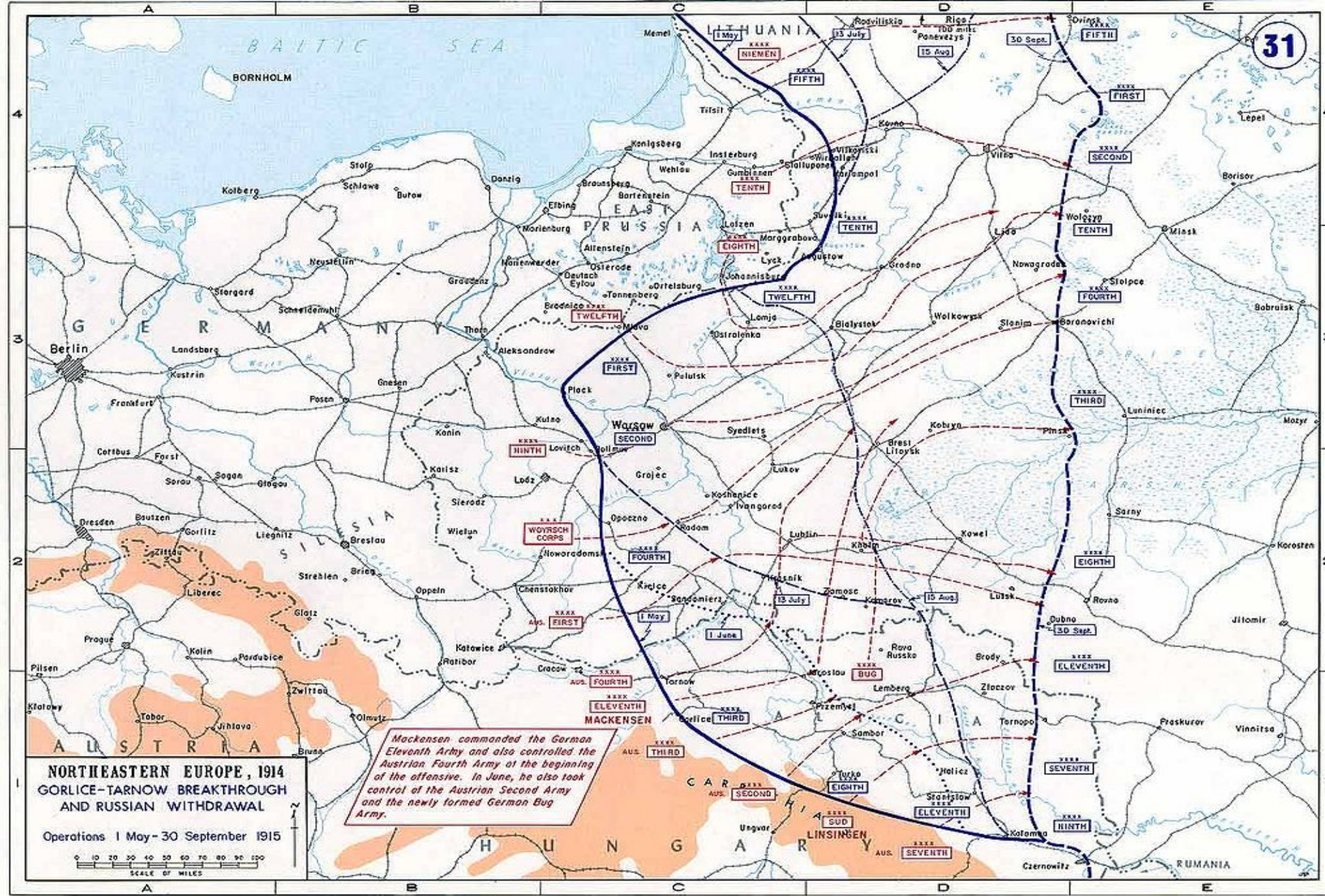

„Лохант“ („танк“) — новият артилерийски бронирован автомобил, на всички програти.

1914 - 1915

NORTHEASTERN EUROPE, 1914
GORLICE-TARNOW BREAKTHROUGH
AND RUSSIAN WITHDRAWAL

Operations 1 May - 30 September 1914

Mackensen commanded the German Eleventh Army and also controlled the Austrian Fourth Army at the beginning of the offensive. In June, he also took control of the Austrian Second Army and the newly formed German Bug Army.

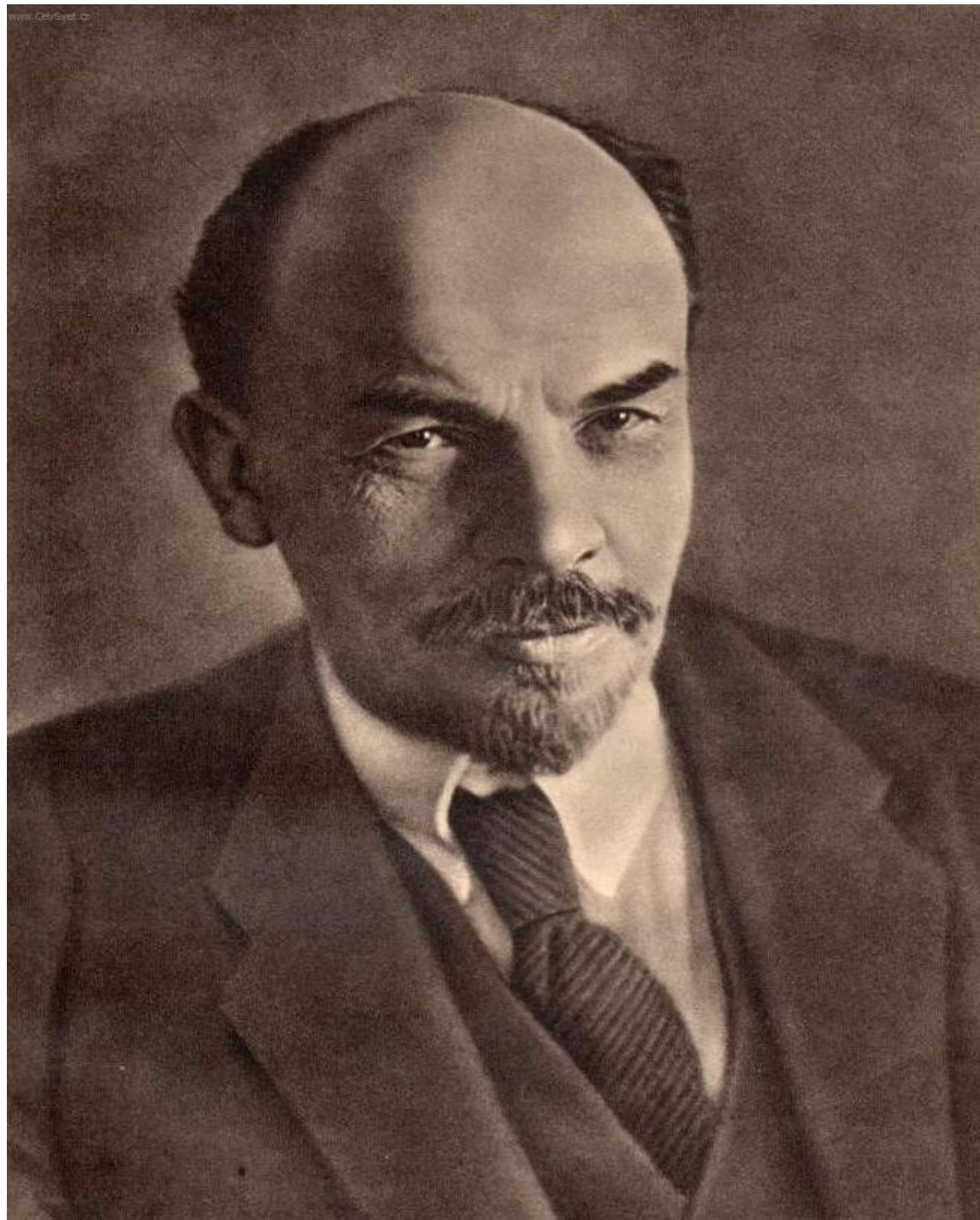
1917

Problémy Ruska

- Protahováním války vznikají Rusku velké problémy → nedostatek zbraní i potravin vede k hladu, vznikají „hladové bouře“, nepokoje a stávky
- Roste nenávisť k carské rodině, hlavně k carevně Alexis (je Němka a ještě se velmi sblížila s Rasputinem, kterého někteří pokládají za svatého muže a jiní za Antikrista)
- Roste činnost politických stran, které jsou proti válce, nejaktivněji vystupují bolševici

V.I. (Uljanov) Lenin (1870 – 1924)

- Narodil se ve středostavovské rodině, vystudoval práva, ale dal se na profesionální revoluční dráhu
- 1893 – Lenin v St. Petersburgu aktivně rozvíjí marxistické hnutí,
- Odcestoval do Švýcarska, setkal se s významnými revolucionáři (např. Plechanov)
- 1897 - po návratu do Ruska chtěl vydávat Revoluční noviny. V předvečer první publikace byl zatčen, po vypršení trestu deportován na Sibiř;
- 1898 – žení se s Naděždou Krupskou;
- 1900 – konec exilu – emigrují do Švýcarska;

Naděžda Krupská

- V emigraci Lenin zosnuje rozpad ruské sociální strany, která se rozdělí (1903) na **menševiky** (umírnění, chtějí prosadit reformy parlamentní cestou) a **bolševiky** v čele s Leninem – jsou radikální, chtějí prosadit změny násilím, připravují světovou revoluci a diktaturu proletariátu
- Nejbližším spolustraníkem Lenina je Lev Davidovič Trockij

L.D.Trockij

Únorová revoluce 1917

- 3. březen – uzavření Putilova zbrojního závodu
- Růst demonstrací a stávek, hladové pochody
- Snaha potlačit je silou, vzpoura vojáků, přidávají se k demonstrantům
- Abdikace cara ve prospěch jeho bratra Michaila, ten ale odmítá přijmout = konec vlády Romanovců
- Vytvořena Prozatimní vláda, v čele stojí umírněný kníže Lvov, později radikálnější Kerenský
- Oznamuje, že Rusko bude pokračovat ve válce až do vítězného konce
- Němci potřebují zavřít východní frontu -> dopravují Lenina do Ruska
- Lenin slibuje ukončit válku a připravuje převrat

- V dubnu 1917 vstupují do války USA → převaha Dohody
- V Rusku vzniká dvojvládí, kromě Prozatimní vlády řídí zemi Sověty (rady dělníků, vojáků a rolníků), v nich mají zpočátku převahu sociální revolucionáři /eseři , konstituční monarchisté a sociální demokraté
- Bolševici vedení Leninem se pokouší získat většinu v Sovětech a poté razí heslo: „Všechna moc sovětům!“
- V létě chystají ozbrojený puč, ale je prozrazen a bolševická strana zakázána, na Lenina je vydán zatykač (prchá do Finska)

Říjnová revoluce

- na podzim se šíří zvěsti, že na frontách se nebojuje -> další vzpoury vojáků
- Do čela Petrohradského sovětu postaven Trockij → chystá ozbrojený puč
- Obsazení bolševiky hlavní pošty, tiskáren a jiných důležitých budov v Sankt-Peterburgu. Provolání „Občanům Ruska“ – vyzývají k povstání
- Demontrace před Zimním palácem, po výstřelu z Aurory následuje 7.11. (25.10. podle ruského kalendáře) dobytí paláce a zatčení Prozatimní vlády → Bolševici u moci

První opatření bolševiků

- Byla ustanovena vláda Lidových komisařů v čele s Leninem
- Vydány dekrety:
  - Dekret o půdě (půda má patřit rolníkům)
  - Dekret o míru (Rusko oznámilo, že vystupuje z války)
  - Deklarace práv národů na sebeurčení (využilo Finsko a pobaltské státy a vyhlásily nezávislost)
- V březnu 1918 uzavřelo Rusko s Německem separátní brest-litevský mír

Občanská válka (1917 – 1922)

- Proti revoluci bojovali tzv. „bílí“, kteří chtěli obnovit carismus nebo nové volby a obnovení Dumy, která měla rozhodnout o dalším osudu Ruska, vrchními veliteli byli admirál Kornilov, generál Děnikin, generál Kolčak a další
- Na straně revoluce a prosazení sovětské vlády bojovali tzv. „rudí“, hlavními veliteli byl Trockij (vytvořil Rudou armádu), Buděnnij, Vorošilov, Tuchačevskij
- Bílým pomáhaly také anglické, francouzské, americké a japonské oddíly, které zahájily vojenskou intervenci do Ruska
- Na stranu bílých se přidali také českoslovenští legionáři, kteří obsadili a kontrolovali Transsibiřskou magistrálu (velel jim generál Gajda), v roce 1920 se přes Vladivostok vrací domů

Гражданская война

Фронты Гражданской войны

- Южный фронт — против Добровольческой армии во главе с Корниловым, а после его смерти с А.И. Деникиным — разгромлена в конце 1919 г. — начале 1920 г.

Rudí

Bílí

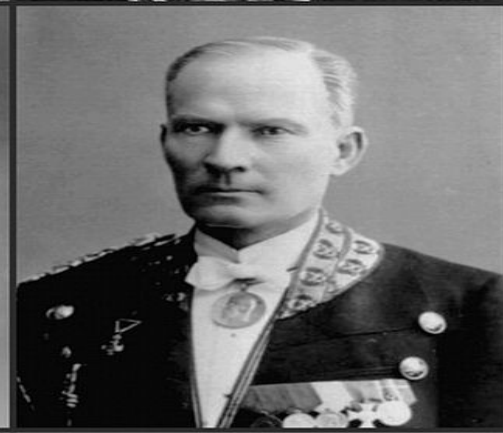
Tačanka

Likvidace carské rodiny

- V červenci 1918 byla v Jekatěrinburku zastřelena celá carská rodina i se služebnictvem
- Bolševici se báli, že by mohl být car s rodinou osvobozen, proto je zlikvidovali

Carská rodina, jejich
lékař Botkin, kuchař
Charitonov,
služebná Děmidova a
komorník
Trupp

Vítězství bolševiků

- Velení bílých bylo roztrženo a nejednotné
- Bolševici obratnou propagandou a sliby získali na svou stranu většinu rolníků
- Původní „válečný kapitalismus“ a totální znárodnění průmyslu, které spolu s válečnými útrapami vedly k totálnímu hospodářskému krachu, bylo v roce 1921 nahrazeno NEPem (novou ekonomickou politikou), která částečně povolila drobné soukromé podnikání → ekonomické oživení
- Celkové ztráty v občanské válce byly 10,5 milionu lidí, z toho asi 2,5 mil. rudých, 2 mil. bílých a 6 mil. obyvatel zahynulo v důsledku teroru, hladu a tyfu

- 1919 až 1921 - Rusko téměř zničil hladomor a tyfus;
- 1921 - Lenin nechal brutálně potlačit vzpouru kronšadtských námořníků a několik rolnických povstání;
- Bolševici na pokyn Lenina začali budovat GULAG, pracovní tábory, do kterých byly zpočátku posíláni odpůrci revoluce
- Mnohým se podařilo emigrovat → tzv. „bílá emigrace“, také k nám do Československa

- květen 1922 – Lenin má velké zdravotní potíže, první série mrtvic – před smrtí usiloval aby jeho funkci převzal Trockij;
- V prosinci 1922 vyhlášen vznik SSSR (Svazu sovětských socialistických republik) v čele s Leninem
- 1923 – nová mozková příhoda – Lenin zůstává paralyzovaný a němý;
- leden 1924 – umírá

ZDROJE

- ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. rozšíř. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. 886 s. ISBN 80-7106-216-2;
- PEČEŇKA, M. *Dějiny Ruska v datech*. Vydání 1. Dokořán: Praha, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7
- DORAZIL, Otakar, Josef HAUBELT, Dagmar KUTÍLKOVÁ a Jaroslav BUBENÍK. *Světové dějiny v kostce*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Vimperk: Papyrus, 1995. ISBN 80-857-9726-7.
- GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 639 s. ISBN 80-710-6401-7.
- VINEN, Richard. *Evropa dvacátého století*. Vyd. 1. Překlad Šimon Pellar, Milena Pellarová. Praha: Vyšehrad, 2007, 556 s. Dějiny Evropy (Vyšehrad). ISBN 978-807-0217-351.
- <http://www.financnici.cz/vladimir-iljic-lenin>;
- *Rusko- japonská válka 1904-1905* [online].[2014-10-4]. Dostupné z WWW: [http://r-j-
valka.webnode.cz/products/rusko-japonska-valka-1904-1905/](http://r-j-valka.webnode.cz/products/rusko-japonska-valka-1904-1905/)
- *Rusko v letech 1905- 1922* [online].[2014-11-4].Dostupné z WWW: [http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-
daubner.html](http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-daubner.html)